

www.vukotic.cg.yu

Politika kao preduzetništvo

Osnivanje partija je preduzetnički poduhvat!

Zašto vjerujemo u slobodu i individualnost građanina na biralištu, ali ne i u oblasti ekonomije!

Političke partije su ne samo ideološke, već prije svega interesne grupe!

Ovih dana Crna Gora je u znaku preduzetništva. S jedne strane, prije svega u oblasti turizma otvaraju se novi hoteli, diskoteke, restorani; «Splendid» je već čudo, «Panorama» neprepoznatljiva, «As» će tek biti... Diskoteka u Kotoru... Sa druge strane jača političko preduzetništvo. Osnivaju se nove političke partije: PZP, Demokratska stranka, Radnička partija, Partija jedinstva,... Da li se preduzetništvo u ove dvije različite oblasti- turizmu i politici, može povezati?

Osnivanje partija se treba posmatrati kao preduzetnički poduhvat! Kao novi proizvod na političkom tržištu. Glasači su za političke partije isto što i turisti za hotele! Da li ima nešto čudno u plimi preduzetništva u dvije oblasti- turizma i politike? Nema! Preduzetništvo i u jednoj i u drugoj oblasti je tržišno motivisano: proizvod i turizma i političkih partija namjenjen je razmjeni odnosno tržištu! Sve što je namjenjeno tržištu ima karakter robe i motivisano je zaradom- više sebičnim interesom nego altruizmom.

Tržište je mehanizam koji podstiče ove preduzetničke ideje i spaja ih. Iako mnogi od protagonista novih političkih partija nisu zadojeni tržištem, niti su zadojeni liberalizmom, neki čak u tržištu vide velikog neprijatelja socijalnog tkiva, oni osnivanjem partija dokazuju da su i te kako zadojeni tržištem i tržišnom ideologijom, jednako kao i vlasnik novog hotela. Zar ideja koju nude glasačima na izborima nije isto toliko tržišna ideja koliko i nuđenje apartmana za bogatijeg turistu? Zar politička ideja koja ne dobije na izborima (ne uđe u parlament) nije isto što i neprodat proizvod? Promoteri tih političkih ideja su osnivanje partija preuzeli rizik, što i jeste jedna od osobina preduzetnika! Nema sumnje radi se o preduzetništvu na političkom tržištu. O izuzetno hrabrom i rizičnom poduhvatu.

Koje su konsekvence preduzetništva na političkom tržištu? Da li ovaj talas osnivanja političkih partija utiče i na ukupan sistem (politički i ekonomski), način razmišljanja građana u Crnoj Gori, na ekonomiju, na razvoj liberalnih tržišnih ideja?

Da li možda liberalna ekonomija u Crnoj Gori, koja je na meti kritika svih novoosnovanih kao i većine «starih» partija, upravo i njih porodila? Da li su ekonomske slobode u biznisu (iako nedovoljne) i logika sa tog tržišta da se ulazi u biznis, podstakle osnivanje novih partija? Zar sloboda osnivanja partija nije ravna slobodi osnivanja preduzeća? Čak je partiju lakše osnovati nego preduzeće! I u tome nema ništa loše! Naprotiv!

Ipak, da li postoje dvojaki aršini kada je shvatanje tržišta u pitanju, pogotovu od promotera političkih ideja partija i starih i novih? Kada su u pitanju njihove inicijative- tada treba pustiti slobodu (inicijative). Tada je sve u službi naroda! Kada su u pitanju inicijative drugih na ekonomskom tržištu- onda su svi sumnjivi i te inicijative treba kontrolisati! Slobodne inicijative

drugih se doživljavaju kao defomisanost tržišta, jer ugrožavaju nešto postojeće, uvode konkurenciju na ekonomsko tržište! Tada se te inicijative kvalifikuju kao «interesne grupe»!

A što su političke partije i pokreti? To su neinteresne grupe? Grupe benevolentnih altruista? Dobročiništvo i dušebrižništvo za narod? Istina, i u političkoj teoriji postoji mišljenje da u oblasti politike vladaju opšti interesi i dobronamjerni političari! Na tome npr. počiva teorija tzv. javnih finansija (najpoznatiji predstavnik Nobelovac Richard Musgrave). Nasuprot toj školi, teorija javnog izbora kaže da i u politici vladaju privatni interesi, da kroz politiku političari zadovoljavaju svoje privatne interese (reprezentativan predstavnik je takođe Nobelovac James Buchanan)! Nije problem da su partije interesno orijentisane. One jesu interesno orjentisane. Iako se to ne želi priznati. Ali tu nema ničeg spornog. Mi živimo u civilizaciji koja je u osnovi zasnovana na paradigmi interesa. Nije problem da li postoje partijski interesi, već je pitanje da li postoje snažne institucije, pravila i zakoni koji ih ograničavaju, institucije koje ograničavaju moć vlasti i koji doprinose koliko-toliko harmonizaciji interesa u društvu.

Kada se grade hoteli, otvaraju restorani, disko-klubovi, čest komentar jeste: «Pa zar ih već nema dovoljno?», «Što će nam toliko kafića u Njegoševoj?» Da li se npr. može prihvatiti primjedba da u Crnoj Gori imamo dovoljno političkih partija? Što će nam nove političke partije? Pa zar to nije suludo pitanje isto koliko i pitanje što će nam više restorana, kada ih ima dovoljno! U uslovima liberalno otvorenog društva i tržišta- jedini sudija je **tržište**! Pri tome, svako ulaže svoj novac, svoju ideju, snosi rizik! Sve dok je tako- pitanje o broju i količini nekog proizvoda je neumjesno! Isto tako neumjesno je i pitanje zašto će nam nove političke partije.

Pitanje da li ima suviše restorana ili da li imamo suviše političkih partija je i praktično i intelektualno ravno pitanju da li imamo mnogo TV kanala na televiziji. Zaista, što će nam npr. 100 TV kanala? Zar nisu dovoljni jedan ili dva? Možda tri? Imajući u vidu naše specifičnosti možda je 7 TV kanala optimum? Zar ovo licitiranje o broju TV kanala nije suludo i glupo? Problem se jednostavno rešava ne određivanjem broja Tv kanala već daljinskim upravljajem-konkurencijom i slobodom izbora svakog pojedinca- gledaoca!

Konkurencija političkih partija je konkurencija političkih ideja i interesa! Odnosno, što je praktično politička partija? Ja kao pojedinac imam određene interese! Te interese realizujem u komunikaciji sa drugim ljudima u svom susjedstvu, gradu , nivou države! Tako je moj interes u Bloku V da zajednički uredimo sportski teren; na nivou opštine da se sa ostalim građanima dogovorim o gradnji npr. Milenijuma (jer to svi mi plaćamo) , a na nivou države Crne Gore da se dogovorim sa oko 480.000 ljudi o zaštiti npr. moje imovine i slobode! Kako da moj interes bude ugrađen u društvene institucije? Može direktno i posredno! Direktno je npr. kroz referendum! Posredno je kroz političke partije!

Znači, politička partija je kanal za protok interesa pojedinaca koji su glasali za tu partiju prema određenim društvenim institucijama! Dajući glas partiji mi smo kazali sebi da će baš ta partija najbolje realizovati moje interese. Npr. smanjenje poreza! Ili zaštita ugovora ili povećati kvalitet obrazovanja! Isto kao kada kupujemo košulju: biramo onu koja nam najbolje odgovara (zadovoljava naš interes). Mnogi ne prihvataju ovakvu ulogu partije, govoreći da je partija prije svega ideološka grupa, odnosno skup ljudi koji dijele istu ideologiju (shvatanje nekog problema, svijeta i događaja oko nas) te da ona nije interesno motivisana. Partija je međutim i ideološka i interesna grupacija. Ideje koje zastupaju partije su slične skretničarima na pruzi: one određuju kolosijek kojim će se kretati interesi članova te partije. Znači, za političku partiju se nikada ne može reći da je samo **ideološka** (zastupa određene ideje i shvatanje svijeta oko nas) već da je uvijek i prevashodno **interesna**.

Ako je tako, zašto se od strane političkih partija negativno shvataju lobi-grupe, udruženja, profesionalna udruženja, biznis asocijacije? Zašto su neke grupe interesne a druge nijesu? Da li postoji grupa koja nije u krajnjem interesna? Pa zar i brak nije svojevrsna interesna grupa? Npr. interes za potomstvom. Grupa se ne može kritikovati zbog toga što ima interes! Ukoliko su načini ostvarivanja tog interesa protivzakoniti- onda nije problem da li grupa ima interese ili ih nema, već je to problem protivzakonitosti ili nepoštovanja zakona, koji se rješava na drugačiji način!

Poruka političarima je da su i njihove partije interesne grupe, da je to sasvim legitimno, te da nemaju pravo da kritikuju ne-partijske organizacije za njihove legitimno i legalno izražene interese na tržištu.

Tako dolazimo do argumenata monopola i monopolskih pozicija! «Da, ali neke grupe imaju monopolski položaj.» Ovo podrazumjeva da ih štiti ili **protekcionički sistem** ili **politička moć**! To su ishodišta monopola! Obzirom na to problem monopola se rješava ili promjenom sistema ili ograničenjem političke moći, ili na oba načina, istovremeno!

Da li se monopol ukida sa više kontrole ili sa više konkurencije? Sa više regulacije i zabrana ili sa više slobode? Sa davanjem šansi da svi to mogu da urade. Npr. sloboda da svi građani osnuju privatna preduzeća, banku, školu... Što je više barijera ulasku u biznis- to je više monopolskih pozicija...

Zapravo barijere, prepreke stvaraju monopol! Jednakost pred institucijama i zakonom je koncept jednakosti u liberalnoj misli, umjesto socijalističkog (narodnog) shvatanje jednakosti u okviru raspodjele i preraspodjele rezultata rada.

Zar se za sve nove političke partije, odnosno ključne ličnosti koje nose ideju partije ne može reći da imaju «monopol»? Već su svi dugo u politici!! Kada se ovakvo shvatnje monopola primjeni na političke partije- tada se vjerovatno oni bune. Odgovor je: «Pa svako može da osnuje partiju!» To je tačno! Ali kada sa ekonomskog tržišta kažu: «Pa svako može da osnuje preduzeće, banku, brokersku kuću», tada je odgovor: «Ne može! To mogu samo odabrani! Samo oni koji imaju monopolski položaj! Samo oni koji znaju što se dešava na tržištu kapitala i finansijskom tržištu! Na tržištu u regionu!»

Pa nećemo za političke lidere novih partija reći da su bez informacija, da su bez iskustva, da nisu poznati javnosti! Da ipak imaju malo veće šanse od «običnog» građanina da osnuje političku partiju! Međutim to nije sporno! To je i legalno i legitimno! Sporno je da se takve situacije u drugim oblastima (ekonomiji npr) nazivaju monopol, a u oblasti politike te iste pojave su izraz slobode i jednakosti! Dva aršina u istoj glavi!

Zašto politička elita ne dozvoljava **ista prava na ekonomskom tržištu kao i na političkom tržištu**? Ako se političari zalažu za slobodu pojedinca na političkom tržištu, zašto su protiv liberalizma na ekonomskom tržištu? Zašto je građanin koji **kupuje idjeju političkih partija suveren i pametan**, a taj isti građanin na **ekonomskom tržištu treba da bude zaštićen od «spontanih snaga tržišta» i da tu zaštitu vrše političke partije**? Pa zar zaista treba da štitimo građane od ideologije i interesa pojedinih političkih partija? Ne! Oni slobodno biraju i slobodno glasaju! Imaju slobodu izbora! Slobodno biraju i na političkom i na ekonomskom tržištu!

A zašto onda političari hoće da oblikuju ekonomiju? Zašto žele previše regulacije? Zar liberalna ekonomija ne treba da bude isto što i liberalna demokratija? Kao da su svi za demokratiju na političkom tržištu, a za kontrolu i protekcionizam na ekonomskom tržištu! Demokratija je vjera u

pojedince! Vjera u individuu! Da li je onda vjera u individuu na ekonomskom tržištu grijeh? Da li takav ekonomski sistem zasnovan na slobodi pojedinca ugrožava socijalnu sigurnost? Zamislite da na političkom tržištu tokom glasanja uvedete *protekcionizam*, da npr. vladajuća partija ima pravo da uvede «carine» na izlazak na izbore, da neke ljude pusti da slobodno glasaju a da druge kontroliše, da savjetuje za koga će glasati, jer oni su nedovoljno zreli da to razumiju! I to bi se zvala demokratija!?

A što se dešava kada vladajuće partije i koalicije uvedu carine, poreze, firmarine, drumarine, mostarine, provizije, kontingente, da bi **zaštitila građane**?! Tada se to opravdava i napada liberalizam, a slavi intervencionizam!

Da li ovo možda znači da mi hoćemo demokratski politički sistem i totalitarnu (kontrolisanu) ekonomiju? To nema nigdje u svijetu! Meni se čini da neke političke partije žele da ovo «patentiraju» u Crnoj Gori.

Odnos između političkih i ekonomskih sloboda, kako navodi Miroslav Prokopijević, može poprimiti četiri oblika: a) nema ni ekonomskih ni političkih sloboda (socijalizam), b) nema ekonomskih ali postoje političke slobode (Peru, Urugvaj, Indija do 1990), c) postoje ekonomske, a nema političkih sloboda (Čile, za vrijeme Pinočea), d) postoje i ekonomske i političke slobode (SAD, Velika Britanija, Evropa).

Dugoročni rast je obezbjeđen samo ako imamo i političke i ekonomske slobode na visokom nivou!

Da li je talas osnivanja novih političkih partija u Crnoj Gori istovremeno i znak promjene načina razmišljanja u glavama političke elite u pravcu jačanja institucija liberalnog tržišta i livalne demokratije, da li je to znak svjesnosti značaja slobode individue kao građanina i kao preduzetnika i ekonomskog aktera te shvatanje političkih partija kao tržišnih proizvoda njenih osnivača a ne shvatanje partije kao božje usrećiteljice naroda i države? Ili je to samo priznanje, svjesno ili nesvjesno da u drugom poslu i biznisu, na ekonomskom tržištu nisu toliko vješti koliko na političkom tržištu!

Tržište će pokazati ko će proći bolje: preduzetnici u turizmu ili preduzetnici u politici.

U svakom slučaju i jedni i drugi daju **doprinos razvoju liberalizma** u Crnoj Gori. Često su nenamjeravane posledice namjeravanih akcija važnije od namjeravanih i očekivanih. Talas osnivanja političkih partija je upravo takav slučaj! Zato ih i treba stimulisati da ih bude što više! Politička konkurencija će stvarati povoljan okvir za liberalno tržište! I što je najvažnije političari će kroz osnivanje partija shvatiti važnost slobode ulaska u biznis, a kroz neuspjeh na izborima tegobe bankrotstva biznisa!

One partije koje prođu na izborima (uspjeh na tržištu) će shvatiti da bi doniranje i subvencije partijama koje nisu uspjele na izborima isto što i davanje subvencija firmama koje nemaju tržište i koje su pred bankrotom!

Shodno učenju liberalizma- znanje je iskustveno, odnosno čovjek zna samo ono što je uradio, postigao i doživio! Ni političari ne trebaju biti izuzetak!